

cions: allí la tertúlia d'amics incondicionals fa *xameta*, ia *xameta* tan tortosina, sobretot quan los que parlen estan de bon teque», Vergés Paulí (*Espurnes* v, 26).

Xamet, -a, «bendito o bonachón», i el seu paral·lel *xamerói*, -oia, tots dos, sinònims, en el *DFgra.* (i *DAmen.*) i el segon definit com «benèyt»; «*xamet*, -ta: mig ximple» (*DAG.*); la idea pot partir del noi o adult de vida elemental (el benèyt que no serveix sinó per atipar-se, i que ho fa amb qualsevol menja, cf. cast. *papa-natas*) i que alhora potser xerroteja insulsament: no es veu cap raó per escriure'ls amb *xe-*, com fa *AlcM*; *xamec* 'nen de mames' emp. (< 'mamaire'); men. «*xemét*: bendito, simple», FebrCard.; hi ha un *xema*, però és extret de *xamet* regressivament, car és forma purament local de Manacor, i per tant fóra inversemblant un manlleu de l'it. *scemo*, -a. *Xamarriusquer* 'amic de la gresca' val.¹ si bé aquí, almenys morfològicament, hi deu haver suma amb el cast. *chamuscar*, *chamusquina*, i potser amb *xamarra* = *samarra*; cf. la família del cast. *chocarrero*, *chusco*, *SOCARRÓN* (en relació amb *SOCARRAR*).

CPT.: «*Xamelicloc* (prov. Lleida) cop que els nois es donen jugant ---» (*DAG.*): sembla format amb l'imperatiu *xama-li!* (clava-li les dents) + *cloc!*, onomatopeia del cop o *dentada*.

¹ «L'*Ahueta de Benigani*, així nomenen en aquella vila --- a la estàtula o figura de ferro que sosté la veleta del campanar --- ha adquirit cert renom entre nosatros, y abans que se pèrga la memòria d'eixa ahueleta *jamarrusquera* ---», MGadea, *T. del Xè* I, 30, 8, de nou I, 256, II, 315 etc.

Xamarit, -itada, va amb el cast. *cham(b)ariles* 'eines de sabater', veg. *CHAMARILERO* (*DCEC/DECH*).

Xamarlit, V. *sebellí* (*SIBIL-LA*) *Xamaroi*, V. *xamar* *Xamarra*, *xamarreta*, V. *samarra* *Xamarroc*, V. *xaboc* (*SABATA*) i *soc* *Xamarriusquer*, V. *xamar* *Xamat*, V. *xamós*, *gemat* i *xamar*

XAMBA 'sort casual, immerescuda' i *xambó* 'jugador de sort', igual que els mots cast. *CHAMBA*, *chambón*, i port. *chambas*, *chambão*, id., de significat semblant, mots plebeus i afectius d'origen incert; sembla, segons aquestes llengües, que inicialment designaren la gent deixada i desmanoyotada (aplicant-ho al jugador que malgrat d'això tenia sort), i és versemblant que encara abans es vagi dir de l'home camallarg, de trajos deixats i calçasses; a Portugal es troba encara més antigament *chamba* 'cama llarga', que semblaria el sentit primitiu (per ventura alteració de l'antic gallicisme *jamba*, el mot fr. germà dels nostres *gamba* i *CAMA*; i, amb aquest, cf. *DECH*, *CHAMARILERO*, II, 315a-55ss. i n. 5); també per altres raons sembla tractar-se, en el nostre *xamba* i cast. *chamba*, de termes propagats des del portuguès. □ 1.ª doc.: *xamba* i *xambó*, Lab. 1864; *DAG.*

Xambó es troba abans que *xamba* en la ploma de gent de llenguatge tradicional, com PdAPenya (*AlcM*); anmateix el fet que, almenys en cat. central, es diu

vulgarment *xambon* [recordo, 1910 ---] corrobora la impressió que es té que és un mot d'aura estrangera que a nosaltres ens ha vingut del cast.-portuguès; en cast. *chambón* ja es documenta a Cuba i a Madrid c. 1830, i *chamba* potser no abans de 1880. «Jo comencí a jugar / a l'agua-a-la-terreta; / va-t aquí madd Xarbeta, / am noucents *xambós* / bevien aquelles taces, / de dos en dos» (reco. a Fornells), Camps Merc. (*Folkl. Men.* I, 173), on el significat no queda del tot clar, i menys s'explica el plural en -ós, potser tanmateix en relació amb la procedència forastera de tot plegat. Val a dir que la pista etimològica esbossada a dalt, i més descabdellada i documentada en el *DCEC/DECH* (veg.), no és gaire segura, ni fóra prudent descartar alguna forma de creació elemental, expressiva.

Altres DERIV.: *Xambonada* [1868, *SLitCosta*]. *Xambar* (pastors, *BDC* XIX, 219). + *Xambós* adj. 'el qui té xamba en el joc': «aquest noi és un *xambós*»: així sento que ho diuen ara en el Maresme.

Xambequí, V. *xabec* (*XÀVEGA*)

XAMBERGA i *XAMBERG*, aplicats, primerament en qualitat d'adjectius, a una casaca militar que portaven el general Schomberg i les seves tropes, quan vingueren de França a la guerra de Separació, c. 1650, i a d'altres peces de vestir usades pels militars que duïen xamberga; del nom del militar que els introduí. □ 1.ª doc.: 1693.

El diccionari Aguiló i l'*AlcM* citen «les librees que's faran a la *xamberga*, han de ser lises» d'un doc. de Palma de Mall. de 1693; «un mitx armarí per posar *xambergues*», inv. de Palma, *DAG.*; «casaca x.; a la *xamberga*: de qualsevol manera, ab descuyt», Lab. 1840. «*Ximbérga*: casaca; dur mitja *ximbérga*: estar mitx borratxo», *DFgra.*; mall. *ximberga*: «espècie de levita o casaca grossa, que duïen els senyors d'altre temps», *BDLC* IX, 174; aquest ja figura en «una *ximberga* de xamallot blau» (d'un inv. mall., S. XVIII?, *DAG.* s. v. *xamallot*). Detalls històrics i bibliogràfics en *CHAMBERGA*, *DCEC/DECH*.

El pas de *om* a *am* (segons l'explicació desenrotllada en aquest article) pot ser deguda al timbre *oe* del nom alemany *Schönberg* en la seva forma no afrancesada, o bé per la impressió acústica poc definida de la vocal francesa *ö* (com dic allà). Com que el soldat en campanya sol anar bastant deixat, o brut i tot, s'explica que després l'expressió hagi passat a designar formes de vestir o formes de ser negligents, descuidades, estúpides, o estats indecorosos (com la borratxera, mall.).

Així una persona que vesteix a la biorxa, de mal borràs: una noia que s'ha esbatussat: «duya la còfia a la *xamberga*, anava tota escollada, sense mocador al pit», Marian Vayreda (*Puny.*, VII, 132 (106)). «Una colla de gent que van a la *šambérga*» 'en desordre, a la desbandada' alt-emp. (Boadella, 1939). També ho he sentit en altres llocs en cat. central, sempre amb *é* oberta (mai *ê* com diu erròniament *AlcM*, si bé es veu que ho diuen així a Mall., *DFgra.*, imitant grollerament la